Styl umělecký

5

- styl umělecké prózy, dramatu a poezie
- funkce poznávací a estetická, osobitost vyjádření, estetické a citové působení
- využití všech jazykových prostředků a kompozičních (slohových) postupů

v **umělecké próze** převažuje **vypravování** (základní vyprávěcí postup) – [illegible] umělecký – viz [illegible] charakteristika – v[illegible], případně úvaha – [illegible]; často prolínání slohových postupů

v **dramatu**, zvl. současném, se jazykové vyjádření výrazně neliší od **běžné řeči**

ve **veršované poezii** – rozmanitost jazykových prostředků, v popředí **rytmus a obraznost**

o uměleckých prostředcích viz též Sochrová, Marie: Literatura v kostce. Fragment Praha 1995, s.5–8

Umělecké dílo je
- důkaz bohatství a krásy jazyka
- působí na city a rozum čtenáře (posluchače, diváka) ⇨ vede ho k odpovědnému vztahu k jazyku a rozvíjí jeho vyjadřovací schopnosti

Vypravování

- útvar slohového postupu vyprávěcího
- v běžných hovorech – prosté vypravování událostí, vlastních zážitků, zážitků jiných osob; i vypravování v osobní korespondenci
- v umělecké literatuře – základ epických děl, pověstí, pohádek, povídek, novel, románů
- v publicistice – fejeton, reportáž, črta
- v odborných pracích, zvl. s historickou tematikou nebo životopis významné osobnosti

podstata vypravování
- děj, příběh, vystižený tak, aby si ho čtenář dovedl představit

- děj v průběhu, logické souvislosti nebo časové posloupnosti; událost skutečná (ze života) nebo vymyšlená (fantastický příběh)
- důležitost **zápletky** × dějový popis (bez zápletky, např. o návštěvě Prahy)
- **jedinečná** událost, ale typická pro určitou dobu, prostředí, lidi
- vztahy časové a příčinnostní

požadavek **názornosti** a **živosti** vypravování; zajímavost tématu a napětí

kompozice – vedle postupu vyprávěcího i popisný, charakterizační, úvahový i informační

návrh osnovy:

I. Úvod (expozice) – vystižení prostředí, seznámení s postavami, naznačena základní situace
II. Vlastní vypravování – zápletka, stupňování a růst napětí, kolize, konflikt, vyvrcholení a jeho rozuzlení (řešení)
III. Závěr – zobecnění nebo vyvození poučení

členění na odstavce; přímá řeč na zvláštním řádku

vyprávěcí postup – události v pohybu, vývoji a čase; základní čas vypravování je **čas minulý**

možnosti:
- vytváření **postupné dějové** linie (zachován časový sled dějů) – příslovce *pak, potom, nato,* náhlost děje – *vtom, tu*
- **dodatečné** podání dějové složky (např. v detektivce)
- **retrospektivní** postup (zvl. vzpomínky) – vyprávění s rámcem (vychází se z konce události a pak se vyprávění vrací k začátku)
- **odbočení** od zákl. dějové linie – **retardační** účinek (zpomaluje vypravování, zvyšuje napětí, např. přerušením základní dějové linie popisem, vypravováním vedlejšího děje)

popisný postup
- prostředí v souvislosti s událostmi
- **subjektivní popis** (líčení) – lyrický popis, obrazné prostředky, dějová slovesa, personifikace, volný sled smyslového vnímání
- **dějový popis** (bez zápletky), hromadění informací, výčet (několikanásobné větné členy a věty)
  × **statistický popis** (zeslabena dějovost, v popředí stav popisovaného objektu)
- rychlost vnímání – využití vět jednočlenných jmenných

charakterizační postup
- charakteristika postav (přímá, nepřímá), prostředí

výkladový postup
- objasňuje vnitřní příčinné vztahy – vsouvání vysvětlivek, odkazů

řeč vypravěče a postav – různý poměr, rozsah a spojitosti

původně (v starší próze) – objektivnost vypravěče, subjektivnost jednajících postav

později (v novější próze) – subjektivizace vypravěče (skazkové vypravování – skaz = vypravování lidového rázu nebo vypravování v 1. osobě = ich-forma)

řeč přímá, nevlastní přímá, polopřímá; vnitřní monolog

jazyk vypravování
- **názorný a živý**
  všechny vrstvy národního jazyka, nespisovné prostředky použity náznakově (vhodně, účelná míra odchylek od spisovného jazyka), zvláště v přímé řeči, a to v lexiku, tvarosloví i syntaxi; slova citově zabarvená
- slova významově bohatá, zvl. **slovesa** (nositel děje), konkrétní substantiva a adjektiva, příslovce; přirovnání, rčení; obrazné prostředky

syntax
- maximální rozmanitost, nepříliš složitá větná stavba, volnější (× odborný styl); názorné přívlastky, přístavky, příslovečná určení
- převaha oznamovacích vět + věty tázací, rozkazovací, zvolací
- **dějové napětí**

Popis

! neopakovat stejná slova – podstatná jména lze nahradit synonymem, zájmenem nebo vypustit

- **umělecký** (líčení) – umělecký styl

cíl – učinit si představu o popisovaném předmětu (přednosti, nevýhody, účel, použití)